

ימי עיון בתנ"ך תשע"ט

שיעור 19 - "רעי איוב - שיטות נכונות ולא מספקות"

יוסי אליצור

א. מקבילות לשיטת אליפז

(1) מל"א ח': " (מו) כי יחטאו-לך, כי אין אדם אשר לא יחטא, ונאנפת בם, ונתתם לפני אויב.... (מז) והשיבו, אל-לכם, בארץ, אשר נשבו-שם; ושבנו והתחננו אליך, בארץ שביהם לאמר, חטאנו והענינו, רשענו. (מח) ושבנו אליך, בקל-לבבם ובכל-נפשם, בארץ איביהם, אשר-שבנו אתם... (מט) ושמעת השמים מכוון שבתך, את-תפלתם ואת-תחנונתם; ויעשית, משפטם. (נ) וסלחת לעמך אשר חטאו-לך, ולכל-פשעיהם אשר פשעו-ך; ונתתם לרחמים לפני שביהם, ורחמום".

(2) קהלת ז', כ: "כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא" (קהלת ז', כ).

(3) אבן עזרא (קהלת שם): "דע כי לא תוכל שלא תחטא. כי אין אדם אשר לא יחטא - בפועל או בדיבור או במחשבה, ככתוב בספר משלי בשבע התועבות ילב חורש מחשבות אוני' (משלי ו', יח)".

(4) סנהדרין קא ע"א:

"אמר רבה בר בר חנה: כשחלה ר' אליעזר נכנסו תלמידיו לבקרו. אמר להן: חמה עזה יש בעולם. התחילו הן בוכין ורבי עקיבא משחק. אמרו לו: למה אתה משחק? אמר להן: וכי מפני מה אתם בוכים? אמרו לו: אפשר ספר תורה שרוי בצער ולא נבכה? אמר להן: לכך אני משחק - כל זמן שאני רואה רבי שאין יינו מתמיץ ואין פשתנו לוקה ואין שמנו מבאיש ואין דובשנו מדביש, אמרתי שמא חס ושלום קיבל רבי עולמו. ועכשיו שאני רואה רבי בצער אני שמח. אמר לו: עקיבא, כלום חיסרתי מן התורה כולה? אמר לו: לימדתנו רבינו (קהלת ז'): 'כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא'".

(5) מסילת ישרים פרק כ"ב: "הענווה במחשבה - היא שיתבונן האדם ויתאמת אצלו אשר אין התהילה והכבוד ראויים לו, כל שכן ההתנשא על שאר בני מינו, וזה מפני מה שחסר ממנו בהכרח, וגם מפני מה שכבר יש בידו מפני מה שחסר ממנו - פשוט הוא. כי אי אפשר לאדם, באיזה מדרגה שיהיה מן השלמות, שלא יהיו בו חסרונות רבים - או מצד טבעו, או מצד משפחתו וקרוביו, או מצד מקרים שקרו לו, או מצד מעשיו. ש"אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא" (קהלת ז').

הן כל אלה מומים באדם שאין מניחים לו מקום התנשאות כלל, אפילו יהיה בעל מעלות רבות, כי כבר ענייני החסרונות האלה יספיקו להחשיכם".

ב. מקבילות לשיטת בלדד

(1) בראשית י"ח, כה: "השופט כל הארץ לא יעשה משפט?"

(2) דברים ל"ב, מא: "אם שנותי ברק חרבי ותאחז במשפט ידי, אשיב נקם לצרי ולמשנאי אשלם".

(3) תהילים ע"ז, י: "בקום למשפט א-להים להושיע כל ענוי ארץ, סלה"

(4) תהילים פ"ט, טו: "צדק ומשפט מכון כסאך, חסד ואמת יקדמו פניך".

(5) תהילים צ"ח, ט: "לפני ה', כי בא לשפט הארץ. ישפט תבל בצדק, ועמים במישרים".

(6) קהלת י"א, ט: "שמח בחור בילדותך ויטיבך לבך בימי בחורותיך והלך בדרכי לבך ובמראה עיניך, ודע כי על כל אלה יביאך הא-להים במשפט". שם י"ב, יד: "את כל מעשה, הא-להים יביא במשפט, על כל נעלם, אם טוב ואם רע".

ימי עיון בתנ"ך תשע"ט

- 8) **מלאכי ב', יז**: "הוֹנֵעֶתֶם חַי' בְּדַבְרֵיכֶם וְאַמְרֹתֶם בְּמִוּחַ הוֹנֵעֵנוּ! בְּאִמְרֵיכֶם, כֵּל עֲשָׂה רַע טוֹב בְּעֵינֵי חַי' וּבְהֵם הוּא חֶסֶד, אוּ אֵיחָ, א-לֹהֵי הַמִּשְׁפָּט" **שם ג', חו**: "וְיִקְרָבְתִי אֵלֵיכֶם לְמִשְׁפָּט, וְהִיִּיתִי עִד מְיַחֵר בְּמִכְשָׁפִים וּבְקִנְאָפִים, וּבְנֹשְׁבָעִים לְשָׁקֵר, וּבְעֹשְׂקֵי שְׂכָר-שְׂכִיר אֶלְמֶנַח וַיִּתּוֹם וּמִטִּי-גֵר, וְלֹא יִרְאוּנִי, אָמֵר, חַי' צ-בֹאוֹת".
- 9) **איוב מ"ו**: (ו) "וַיַּעַן חַי' אֶת אֵיּוֹב מִנְסַעְרָה (מִן סַעְרָה) וַיֹּאמֶר (ז) אֶזְרָא-נָא קִנְכָר חֲלָצִיד, אִישָׁאֲלֵךְ, וְהוֹדִיעֵנִי (ח) הֵאֵר, תִּסַּר מִשְׁפָּטִי; תִּרְשִׁיעֵנִי, לְמַעַן תִּצְדַּק!"
- 10) **איוב י"ד**: (א) "אָדָם, יִלּוֹד אִשָּׁח, קֶצֶר יָמִים, וְשָׁבַע-רֵגְזוֹ (ב) קִצִּיץ יִצָּא, וַיִּמָּל; וַיִּקְרַח כְּעַל, וְלֹא יֵצֵמוּד. גִּי אֶף-עַל-זֶחַ, כִּקְחִית עֵינֶךָ, וְאֵתִי תִבְיֵא בְּמִשְׁפָּט עַמְדוֹ!"

ג. מקבילות לתשובת איוב לבלדד

המב"ס הלכות סנהדרין

- ב"א: אין בית דין עונשין באומדן הדעת, אלא על פי עדים, בראיה ברורה...
- ב"א, א: מצות עשה לשפוט השופט בצדק, שנאמר "בצדק, תשפוט עמיתך" (ויקרא י"ט, טו)... לא יסביר פנים לאחד וידבר לו רכות, וירע פניו לאחד וידבר לו קשות
- ב"א, יא: צריך הדיין לשמוע טענות בעלי דיניו, ולשנות טענותיהן...
- ב"א, יג: ראה הדיין זכות לאחד מהן, ובעל דין מבקש לאומרה ואינו יודע לחבר הדברים, או שראה אותו מצטער להציל עצמו בטענת אמת, ומסני החמה והכעס נסתלקה ממנו, או נשתבש מסני הסכלות הרי זה מותר לסעדו מעט, ולהבינו תחילת הדבר משום "פתח פיך, לאילם" (משלי לא, ח) וצריך להתיישב בדבר זה הרבה, שלא יהיה כעורכי הדיינין.

ד. מקבילות לשיטת צופר

- 1) **משלי ו'**: "(כג) כי גר מצננה, ותורה אור; ודרך חיים, ותוכחות מוסר. (כד) לשקרף מאשת רע; מחלקת לשון נקרה (כה) אל-תחמד פניה, בלבבך; ואל-תקחף, בעצפיה. (כו) כי בעד-אשה זונה עד כפר לחם, ואשת איש נפש יקרה תצוד. (כז) היחיתה איש אש בחיקו, ובגדיו לא תשרפנה!. (כח) אם יחלף איש על הגהלים, ורגליו לא תקוינה!.
- (כט) כו תבא, אל אשת רעהו, לא ינקה פל הנגע בה. (ל) לא נבוזו לגנב כי יגנוב, למלא נפשו, כי ירעב. (לא) ונקצא, ישלם שבצתים. את כל הון ביתו יתן. (לב) לאף אשה חסר-לב; משחית נפשו, הוא יעשנה. (לג) נגע וקלון יקצא, וחרפתו לא תקחה. (לד) כי קנאה חמת-גבר; ולא יחמול ביום נקם. (לה) לא ישא, פני כל כפר; ולא יאבה, כי תרבה שחד".

2) מורה נבוכים ג', יב:

- (א) "לעתים קרובות עולה בדמיון ההמון שהרעות בעולם מרובות מן הטובות; עד כדי כך שברבים מנאומי כל האומות ובשיריהם הם כוללים נושא זה ואומרים שהמפליא הוא שיימצא טוב בזמן, ואילו רעות הזמן רבות ותמידיות. אין זאת טעות של ההמון בלבד, אלא גם של מי שטוען שלמד משהו..."
- (ב) הביאור לזאת הוא, שכל רע הפוגע בכך-אדם הוא מאחד משלושה מינים:
- המין הראשון של הרע הוא מה שפוגע באדם מצד טבע ההתהוות והכליון, כלומר, מבחינת שהוא בעל חומר... מי שרוצה להיות בעל בשר ועצמות ושלא יהיה מושפע ולא יחול בו מה שחל בחומר, רוצה לצרף שני הפכים מבלי שהוא

ימי עיון בתנ"ך תשע"ט

מרגיש בכך....

(ג) המין השני של הרעות הוא מה שפוגעים בני-אדם זה בזה, כגון שהם משתלטים זה על זה. רעות אלה רבות מהרעות מן המין הראשון. הסיבות לכך רבות וידועות. גם הן מצדנו....

(3) המין השלישי של הרעות הוא מה שפוגע באדם מבינינו בשל מעשה של עצמו. זה הרוב. רעות אלה מרובות בהרבה מן הרעות מהמין השני. בשל הרעות ממין זה משוועים בני-האדם כולם. זהו מה שאין אתה מוצא מי שאינו פושע בו כלפי עצמו, להוציא מעטים....

(4) ... באשר למחלות הגוף זה ברור. מחלות הנפש (נובעות) מאותה הנהגה גרועה משתי בחינות...

(5) וכאשר פוגעים בו פגעים בדרכיו אלה שהולך בהם, הוא מתלונן על גזרת האל, מגנה את הזמן, ומתפלא על מיעוט הצדק שלו... טעותם של ההמונים הגיעה עד כדי כך שתיארו את הבורא כחסר-אונים במציאות זאת שברא אותה כך שיש לה טבע כזה המחייב על פי דמיונם רעות גדולות אלה, מכיוון שטבע זה אינו מסייע לכל מושחת להשיג את (מושא) שחיתותו, להביא לנפשו הרעה את מרב מבוקשה שאין לו סוף, כמו שביארנו. "...